

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö toteaa lausuntopyyntöä taustoittavassa tekstissään, että vapaaehtoistyö on tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja terveyttä edistävä tekijä. Tähän lauseeseen on helppo samaistua. Vapaaehtoistyöllä mahdollistuu myönteinen vaikutus niin auttajaan kuin autettavalle tai hoidettavalle asialle.

Kun työtön on mukana vapaaehtoistyössä, hän saa sieltä monenlaisia valmiuksia, joita voi hyödyntää niin työnhakemisessa kuin työelämässäänkin. Työnhakua ja työllistymistä tukevin valmiuksina voi mainita mm. yhteisöllisyyden ja merkityksellisen toiminnan työttömyyden rinnalla, aktiivisuuden toimijana, uusien näkemysten ja ajatusten viriäminen toiminnan mukana, mahdollisen oman osaamisen kartuttaminen, uratavoitteidenkin selkiytymisen sekä sosiaalisen toiminnan kautta rohkeuden hakea työtä.

Toisaalta on ollut hyvä, että säädöstasolla on jo aiemmin selkiytetty vapaaehtoistyötä suhteessa työttömyysturvaan. Näin ennaltaehkäistään vääristymiä työmarkkinoilla, ja työ teetetään palkkaperusteisesti mahdollisimman yhdenmukaisesti. On myös hyvä, että työttömyyden aikaista vapaaehtoistyötä raamitetaan. Näin on hyvä olla vastakin. Työnhaku vie henkilöltä aikaa ja voimavaroja. Nopea työllistyminen on yksilön ja yhteiskunnan edun mukaista.

Ohessa Uudenmaan TE-toimiston kannanotto Vapaa!Fri! -hankkeen väliraportissa esitettyyn kysymykseen.

Kysymys: Onko toiminnassanne tullut esiin haasteita liittyen työttömän oikeuteen toimia vapaaehtoisena?

Uudenmaan TE-toimisto ei täysin yhdy näkemykseen, että työttömyysturvalaki (TTL) 2 luku 4 § ei olisi selkeä tai vaatisi sellaisenaan uudistusta. Vapaaehtois- ja talkootyötä koskeva pykälä ja sen soveltamistilanteet ovat mahdollistaneet työttömän osallistumisen tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistyöhön tai tavanomaiseen talkootyöhön. Lain soveltaminen tällaiseen toimintaan on TE-toimiston näkemyksen mukaan ollut varsin yksinkertaista ja selkeää.

Väliraportin viittaamissa työttömyysturvan tapauksissa on ollut kyse mm. siitä, mikä kaikki toiminta katsotaan mistäkin näkökulmasta yleishyödylliseksi toiminnaksi. Auttamistoiminnassa esimerkiksi vapaaehtoistyö voi olla jotain muuta, kuin yleishyödyllistä, riippuen toimijasta. Kenelle tai mille organisaatiolle vapaaehtoistyötä tehdään. Onko esimerkiksi toimija yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon yhdistys sellainen vain, koska toimija itse niin ilmoittaa.

Raportissa esiin nostetut ongelmat koskevat toisaalta niitä tilanteita, joissa mennään sitovampaan toimintaan. Ratkaisutyössä nämäkin ovat olleet kuitenkin Uudenmaan TE-toimiston näkemyksen mukaan pääosin selkeitä lausuttavia, vaikka myös hankalia ja rajanvetoakin vaativia tapauksia on ollut. Selvitettäviä tapauksia on ollut myös tilanteissa, joissa työtön tekisi vapaaehtoistyötä yrityksessä tai kunnan toiminnoissa esim. hoitoalalla. Tällainen ei ole lain näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Vapaaehtoistyöllä ei voida korvata sellaista toimintaa, jolla ei ilman näitä tekijöitä olisi taloudellisia edellytyksiä tai samankaltaista työtä tehdään myös palkkatyönä.

Yleisesti henkilöt itse mieltävät monenlaiset toiminnat ”vapaaehtoistyöksi” vain sillä perusteella, etteivät saa siitä korvausta. Kyse voi siis olla palkattomasta työstä, jota yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana (TTL 2 luku 4 §) tai omassa työssä työllistymisestä (TTL 2 luku 5 §). Em. pykälät antavat kyllä sellaiset raamit, joiden mukaisesti pääsääntöisesti asiat on TE-toimistossa voitu ratkaista.

Raportin nostamassa tarpeessa selkeyttää työttömyysturvalaki on kuitenkin ehkä enemmän kysymys koko perusajatuksista eli siitä, missä määrin työttömyysetuudella tulee ylittää tukea osallistumista vapaaehtoistyön kaltaiseen sitovampaan toimintaan. Työttömyysturvalaissa nimenomaisesti säädetään siitä, että työnhakijalla, joka palkatta työskentelee yrityksessä tai sellaisissa tehtävissä, jotka yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Eli olisiko kysymys lain ja tietyn pykälän selkeyttämisen sijaan enemmän koko perusidean ajattelusta uudelleen, joka ei yhden pykälän viilauksella sitten onnistukaan.

Uudenmaan TE-toimiston näkemyksen mukaan työttömyysturvalaki on hyvä olla riittävän selkeä pitämään työllistyminen avoimille työmarkkinoille ensisijaisena suhteessa vapaaehtoistyöhön. Oman osaamisen systemaattinen vahvistaminen esimerkiksi koulutuksen kautta, työnhakuvalmiuksista huolehtiminen ja työn hakeminen ovat työttömyystilanteessa keskeisiä. Nämä eivät silti sulje vapaaehtoistyötä pois.

Vapaaehtoistyössä tulee huomioida myös, että se ei kerrytä eläkettä lainkaan. Ansiosidonnainen päiväraha kerryttää eläkettä 75 % summasta mutta sen päättymisen jälkeen työmarkkinatuki ei kerrytä eläkettä lainkaan. Tämä on yksilön ja hänen tulevaisuutensa eläkeajan toimeentulon kannalta iso asia. Vapaaehtoistyö ei myöskään kerrytä yhteiskunnalle verotuloja, mikä on myös hyvä huomioida, kun puhutaan vapaaehtoistyöstä ja sen suhteesta työttömiin työnhakijoihin.

Työikäisten vapaaehtoistyön tulee vastakin olla vapaa-ajan yksi toiminta- tai harrastusmuodoista. Säädöksiä muuttamalla ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista laajentaa vapaaehtoistyön mahdollisuuksia työttömyystilanteessa.

Kallio Tuomas
Uudenmaan TE-toimisto